

Andrej Makuc

SAMO

Samo je imel fotografski spomin. Vsaka osvetlitev je bila popolna, zakaj le tako je lahko prištedil čas – trdil je, da je samo z optimalno izrabo zasloneke mogoče za darovanega enega iztržiti dva. Časa namreč.

Ker se je tako izuril v samodejni nastavitvi, je postal podvajalec resnice, pozitivni plagiator, skladišče resnice, z leti skoraj vse. Depo. Deponija Samo. A obsežnejši, kot je bil popis, težje mu je bilo. Lahko da tudi obrnjeno. Ali pa ne. Znabiti, da je vedno vedel. Z začetka. Se je vseskozi pripravljaj na to, da jih bo, resnice, povil v eno samo in jo izrekel s tisto poslednjo besedo, ki je že ne bo več slišal. Bo izhlapela na poti z ustnic do ušesa. Tako bo. So mu dno poklonili tisti, ki tudi čakajo nanjo in se vse nehanje pehajo za njo. Dоследno trmasto opravljajo božje delo od prvega velikega procesa naprej, od popka smrtne obsodbe, od rojstva torej. Vse drugo je drobir. Drobiž. Obliž.

Ko zaščemi luč sveta v očeh, se zdi vse dobro. Ker ni institucije, ki razsoja v imenu vesoljnega reda, ni možnosti pritožbe. Pa saj tudi ni odločbe. A usojeno je nepreklicno. Ostaja en sam način milostnega pobega pred nenapovedano napovedano eksekucijo, vendar ga izrabljajo redki; večina glavnine verjame, da bo v stvarstvu prej ko slej prišlo do usodne pomote, ki bo milost živim. Da boš lahko sam določil – utrudil sem se, zdaj bi zasanjal v ono spanje. V resnici pa živi niso nikoli dovolj utrujeni, da si po kratkem dremežu ne bi več želeli dvigniti vek. Vedno znova jih zamika privid resničnosti in sproti pozabljajo na grozo s prostim padom padanja v praznino padlih.

Fotografski spomin. Zlo v površno odeti praznični preobleki. Zaradi nje-ga Samo ni bil več sam od sebe. Ko je ujel vrženo besedo, jo je podčrtal v svojem dušnem registru in začel z notranjimi očmi brati od nje ali iz njene bližine dalje. Pogovarjati se s Samom samim se ni bilo več mogoče. Pravzaprav se je tako zdelo samo nam, ker smo trmasto verjeli, da je človeško v nas po naši meri. Da ga ni treba sejati. Trositi. Ne s trosilcem ne z gnojnimi vilami. Samu pa je bilo prišepetano, da je že vse povedano. Že dolgo. Z začetka. Da kljub potokom besed ostaja samo samota samopašna. In ker je videl, jo je opravil.

Samozadavitev.

Z besedo. Ki edina vse zmore. Ki edina vse je. Ki po njej stvari so. Iz preje sanj.

Ji rečem ljubim te in jo boli. Beseda ji pove.

Ji rečem rad te imam in dolgo gleda v mir, ker ji dobro de. Zadelj besed. Beseda ji zavda.

Ji rečem s tabo mi je dobro in vse ve. Da sem minulo noč ob njej poležaval drugod. Po besedi vse je.

Strašno se je bil kaznoval, čeprav ni bil ničesar kriv. Morda pa prav zagadelj. Kdo pa ima pravico že na tem svetu z molkom razglašati vsem v pekel živih verujočim, da je že dogovorjeno? Da je predlimb.

Ti prasica, ti, kaj si je upal.

Ampak takrat smo bili pred durmi, ki si jih je bilo treba šele odpreti na stadion živih in kdo bi mislil na čas, ko se bodo zadrlesknila za nami. Tudi zato smo se imeli grozno radi. Ker smo videli manj. Kakšni horizonti neki. Najlepše se je bilo naslajati nad svojo stopinjo. Smo stresali svet. Mi, samo včasih tudi v klapi poklapani.

Samohodec.

Samo.

Odbijalo se je od telefonskih membran. Samo. Zdivjalo je skozi sluhovode. Samo. Do bobničev. Samo. In zdrvelo najprej čez kladivce. Samo. Na nakovalce. Samo. Stremence. Samo. Potem pa znorelo naravnost v sredico onih petindevetdesetih odstotkov vode, kjer se nič ne vidi, a najbolj boli. Samo. Samo. Samo.

Samost. Samota. Samica. Samaritanka.

Samomor.

Samo.

Ja. V fotelju. Z besedo. Zataknil si jo je v goltanec. Saj so prišli popoldne, čeprav ni nikogar posebej naročal. K njemu. Kar samo jim je reklo in so odhajali za prihod, od kjerkoli so že bili.

V goltancu z besedo počez.

Samopridnež. Samodržec samogoltni.

Samo.

Samonegacija.

»Samo.«

Plivknil je z glavo, da je mala vztrepetala kot zmeraj in začela čakati na besedo. Nehala je strmeti in spet videla. Pa se je z rokami odrinil od pulta in zdrsnil z barskega stola, da je pod nogami spet začutil svet.

Za Zemfotom je v Domini ostalo v kozarčku še pol viljamovke in račun pod pepelnikom. Pa Jerneja je obsedela, saj je bila prepričana, da je odšel samo odtočit. Ni se vrnil. K Jerneji ja, v Domino ne. Človek se poslušno ogne kraju, kjer ga je prvič poklicalo k smrti. Čeprav tuji. Si sam tako naroči. Ne v Domini. V glavi.

Samorodnica samopozabe.

Samo.

Samoukinitev.

Frenk je pogledal iznad daljnovidnih očal v pretegujočo se mačko na kavču. Dvignil se je, ker je bil prepričan, da mu je zadrhtelo v glavi in pod trebuhom hkrati. Ni da bi zamudil takšen čas. Mačka pa na hrbtu z roko v laseh, skrčenimi nogami in z nad mehko pridvignjeno ritko. Ženska je najprej lok, oblina, potem šele telo. Nosilo ga je k njej, a ga je na poti presekal in zvilo na Cesto zmage. Takoj za voglom, ki ga stori z Ulico padlih herojev, naravnost v drugo nadstropje. Poklicalo ga je. Tja kot Zemfača. Ni da bi zamudil tudi takšen čas.

K Samu.

Samopašni samoljubnež. Samizdat.

Samo.

Samouničenje.

Po petih dneh scanja se mu je zazdelo ravno še dovolj svetlo. Samo ne preveč neba luči, zakaj skrajnosti, ki se drže za roko, človeka najprej načno. Je še bilo dovolj sončne toplote, ko je Čodra sedel v travo in ga ni več skrbelo, da bi se pergament za njegovim hrbtom odžejal z mokroto. Bolščal je v potemnele poduršeljске loke in za hrbtom shranjeval svoje ukradene sanje. Majin obraz.

Levico je imel v hlačnem žepu in jo premikal gor in dol. Kot bi ga hotelo zebsti in se treba ogreti. Ampak zdaj, sredi junija? Ne, ni bilo hladno, čeprav se je komaj stočilo.

Ravno ko se je lotil ušesa in čakal na milost, da bi bilo prav nežno in samo njeno, Majino, mu je reklo in je moral kar tam pustiti blaženost. Strgal se je od tal, da se je okobal ujel na slikarskem stojalu, potem pa že tekel v mehkem vznožju štibuškega holma ob žlobudrajoči Homšnici proti tlakovani cesti padlih zmagovalcev. Poklicalo ga je. Tako kot Frenka.

S samotišča. Samotnik samotolažeč.

Samo.

Samodestrukcija.

Vsi trije so hoteli hkrati pritisniti na zvonec. Znašli so se na stopniščni

rami v drugem nadstropju, potem pa na etažnem vrhu stopili skozi priprta vrata. Sedel je v svojem fotelju in menda mu je črta skrbi kot senca polzela s čela na oči.

»A že?«

Tako nam je za njim v spominu ponovil Frenk. Bila je narejena iz sape že spokojnega obupa.

Čodra zatrjuje, da je bilo čuti prej otožno kot zaskrbljeno vprašati:

»A je že čas?«

Zemfo ni slišal nič in trmasto ponavlja, da jim je samo pomignil z glavo. Ne more se odločiti, ali je bilo v pozdrav ali znamenje, da naj sedejo. Ampak temu ne gre z gotovostjo verjeti. Prav mogoče je, da ga je v resnici imel Zemfo namen pozdraviti, pa je trznil z glavo, da bi našel besedo in lahko spregovoril. V sobi je bilo tesno in zato prav mogoče, da je v zamolku svoj gib pri sodil Samu.

Ampak, a je to važno.

»Naenkrat smo se dvignili. Vsak s svoje zemlje. Naravnost k tebi,« se je izogibal sam sebe Čodra.

»Ne pride daleč, kdor gre naravnost ... Antoine de Saint – Exupery, Mali princ, str. 14,« je francoskega pilota za dolgost stavka vrnil v življenje Samo.

»Dogodilo se je kot privid v sanjah,« je zaglobokoumil še Frenk.

»Cilj lovcev na sanje je, da dojemajo, da je vsako prebujenje samo stopnica v vrsti obuditev iz spanja. Kdor doume, da je njegov dom samo tuja noč, da so njegove oči toliko vredne kakor koga drugega eno samo oko, bo iskal pravi dan, ko omogoči resnično prebujenje iz lastne budnosti, kakor se prebudiš iz spanja, to pa pelje v stanje, v katerem je človek bolj buden kakor v budnosti. Milorad Pavić, Hazarski besednjak, str. 16.«

»... šestnajst.«

Zemfo se je odihnili.

»Ko boš sam spregovoril, boš trdil, da smo se prikazali, kot da bi znali leteti,« je nasejal besed za ves popoldan.

»Ne gre za to, da bi letel. Gre za to, da ne padeš! PascaL Quignard, Ime na koncu jezika.«

»Nehaj, no! Reci jo že vendar, besedo, ki bo samo tvoja! Iz tebe.«

»Vse je povedano!«

»Reci!«

»Ko se nasanjamo, bomo spali naprej. Drago Jančar.«

In je strašno zarjul.

»aaaaaAAAAaaaa.«

Iz piana v forte in crescendo, da se je lahko po drugi strani vedno tiše vračal nazaj v le še drsenje in nazadnje v violinski lok nad strunami in skozenj v molk glasu.

In čez dolgo.

»Zakaj njo? Čemu ne mene? Ne v srce, v glavo me lahko. Dovolim ti, čeprav si Bog. Pa naj me vlačijo cirkusanti po svetu in služijo s takšnim, kakršen bom. In vse naj vidim in vem. Samo nje ne. Zakaj si njo?«

Potem je ravno za toliko, da so lahko vsi dojeli, kako prvič govori iz sebe, onemel, pa spet dvignil glavo v nebo iz stropa in zašepetal:

»Dobri! Vem, da me gledaš in poslušáš. Pa me tudi slišiš? Ne Maje! Mene! Zakaj nisi storil, kot si bil naprošen? Ali si vsemogočni?«

Zemfo se spominja, da se je soba zagugala, kar pa ni zanesljivo in mu skoraj ne gre verjeti, saj bi lahko bilo tudi od njegove glave.

Čodra pravi, da se je dneva luč za pet dolgih trenutkov, ki so bili gotovo daljši od običajnih, privila na polovico, kar pa ni nujno, da drži, zakaj slikarji merijo svetlobo z dušo. Čas so si izmislili slepi in tisti, ki se ne čudijo več.

Frenk trdi, da je zrak nad njimi postal obupno težak in jih je pritiskal k tlom. Ampak samo do pasu. Od tam navzdol je bil spet baržunast in v nogah so bili svobodni, čeprav se nihče ni hotel premakniti.

O novem videnju pa so si bili začuda vsi enotni.

Zdaj se je Samu senčna črta strahu zvalila z oči čez obraz in obvisela na kotičkih ust, tako da so bila lahno odprta in je iz njih prihajal mrak. Počasi jih je ovil in dišal je po agavinem cvetu, ki se že usiplje.

»Zini že!«

Samo je glasno zajel sapo, da je mrak med ustnicami rahlo vzvalovil in na čelu se mu je videlo, kako se je trudil pretopiti misel v besedo. Zmogel je samo dvakrat razpreti usta, po čeljusti se je prepoznalo, slišal pa se je samo vsakega zloga zadnji glas.

»... a ... a.«

Je rekel Maja? Morda mama? Ali pa zraka?

Tam, kjer jo je spočental, besedo, se mu je postavila počez in ni mogla naprej, zato je zajel novo sapo in več je je bilo kot za prvi vdih, ki je gotovo najtežji in najgloblji. Do bolečine je zgrbančil čelo in ko se je že videlo, da mu je uspelo zgnesti stavek v eno samo besedo, da bi mu jo bilo ja lažje in zanesljiveje spraviti po poti od tam, kjer je bila spočeta, do ustnic, čez kate-re bi se zvalila med one pri njem, je ni mogel premakniti z roba misli v resničnost. Zadavila ga je.

Ja. V fotelju. Zataknila se mu je v grlu.

Pravijo, da so ga položili na trebuh čez naslonjalo in Frenk mu jo je skušal izteptsti s plosko dlanjo. Z vso močjo ga je udarjal po hrbtu, Zemfo pa mu je na silo razklenil čeljust in med zobe potisnil palec, da se iztepeno ne-

izrečeno ja ne bi zataknilo za zobe in bi se kdo ve kdaj neslišno zvalilo po tleh. Menda mu je kos besede že pogledal iz ust. Bila je mehka, voljna, topla, sluzasta. Niso je uspeli prijeti in potegniti izmed glasilk, kjer se je bila zagozdila. Z novo sapo jo je posesal nazaj v besedno matrnico.

Potem ga je Zemfo pograbil okrog pasu in še vedno ne more pozabiti, kako lahak je bil. Samo. Kot peresce. Skoraj da se je sam dvigal pod strop in ga je bilo treba vleči nazaj. V naročje. Uporabil je Heimlichov prijem. Naj ga je še tako suval z oklenjenima dlanema v pleksus solaris, pomagalo ni.

Besede od nikoder. Nekaj sline čez ustnico, to že. Beseda pa globoko notri, z vsemi štirimi uprta v pot, da je ja ni bilo mogoče premakniti.

Postavil ga je okobal na foteljevo naslonjalo, pa so ga stresnile njegove steklene oči, da ga je naslednji hip spet prepognil kot otep ržene slame in odložil tako, kot je že bil. Legel je pod njegovo navzdol visečo glavo. S prsti je skušal izkopati besedo iz goltanca. Zdaj je šlo le še zanjo.

On lahko odide, beseda ne sme. Tako je vsakomur določeno, usojeno storiti nikomur.

S Frenkom sta delala v vzorni skladnosti. Zlezal je bil namreč Samu na hrbet in se na prstih vzpel proti stropu, nato pa z vso silo pritisnil na pete in z njimi na molčičneževa pljuča, da je čisto do zadnjega iztisnil zrak. Zadišalo je po postanem. Zemfo pa je pest levice držal pod sončnim pletežem odhajajočega, z desnico pa zdrsnil skozi mokra odprta usta tja, kjer se spočenjajo besede. Bilo jo je še mogoče otipati, dotakniti se je, prijeti in izvleči pa ne več.

»Čodra, daj ti! Daljše prste imaš,« je izpod stropa komandiral Frenk.

Vsi trije so pozijali v njegovo levico in res so bili sredinec, kazalec in palec daljši kot pri ljudeh. Razvlekel mu jih je čopič.

Legel je pod Samovo glavo na trebuh in za hrbtom s prsti natipal usta. Šaril je po toplem in vlažnem. Zaman je brkljal med možgani in med rodiščem besed. Pa saj tudi ni mogel videti ust, ki so že bila skremžena v onstran.

Frenk pa kar ni mogel odnehati. S koleni je poskakoval po hrbtu, da je nazadnje nemarno škrtnilo globoko nekje. To je bilo tudi vse. Ko so Sama sede vrnili nazaj v stol, tudi sence na ustničnih kotičkih ni bilo več. Menda se mu je prevalila čez brado v srce, toda tja že ni bilo mogoče več videti. Edino vedeti, da je bila senca tam gotovo na varnem. Obraz je imel spet čist, čelo se mu je zgladilo, mrak se je potegnil skozi rahlo priprta usta nazaj, da je bilo videti zlato šestico spodaj desno.

»Nihče nikoli ne pove, kar se je namenil.«

»Na koncu smo vsi enaki siroteji.«

»Vsi že ne. Nekateri zaslutijo še za živa.«

»Premislil si je, ko si je že upal izdati skrivnost.«

»Poslednjo?«

»Oba te poslušava.«

»Vem. Slišim tišino.«

»Potrebujeva nekaj proti žalosti.«

»Vem.«

»Sem mislil, da bi nama ti ...«

»Vem. A te nočem slišati.«

»V meni je tako ... Rad bi te spet vikal.«

»Vem.«

»Še nikoli ni bilo tako.«

»Vem.«

»Zakaj ponavljaš ene in iste besede? Od njih mi bo zavdalo.«

»Ti moraš govoriti, če hočeš, da ti bo odleglo.«

»Mama ...«

»Na koncu vedno to rečemo.«

»Mama, reci nekaj proti žalosti.«

»Najboljša za preganjanje otožnosti, ki pride šele potem, ko te že nehuje stiskati v prsih, je deževnica.«

»Saj ne misliš zares. Deževnice ni ...«

»Deževnica je mehka in vanjo se more sproti stopiti vsa trdota iz nas. Jo kar vzame in odplakuje.«

»To je bilo. V tvojem otroštvu. Čas deževnice in receptov z njo je mimo.«

»Čas samot pa ne.«

»Najbrž me nisi dobro slišala ...«

»O ja, slišala sem. Zato bomo zvarili več tistega, kar je iz deževnice zraslo. Vse zraste iz nje, toda vse ni proti vsemu.«

»Poslušam. Rus bo pomagal.«

»V lonček boš nalil sedemkrat po deciliter vode. Hladne.«

»Zakaj pa ne naenkrat sedem?«

»Takšne stvari vedno potrebujejo čas. Veliko časa. Nalito boš pristavil na živ ogenj.«

»Živ ogenj? Je plin, ki gori, živ ogenj?«

»Živ ogenj prasketa in se igra.«

»Kaj hočeš reči?«

»Naredita ga.«

»V kaminu?«

»Ne sprašuj. Naredita ga. Bo že potegnil, kamin, če bosta dovolj trimasta.«

»Kamin je vendar postavljen za okras. Morda še za ...«

»To se samo tako reče. V resnici pa vse v življenju storimo z določenim namenom, čeprav tega morda med delom še ne vidimo. Sploh pa ne vemo.«

»Pa trske? In drva.«

»Kamini so narejeni tako, da imajo na notranji strani, skoraj na začetku dimnika že, poličko iz opeke. Tja se pripravlja kurivo za vsak na novo spočeti ogenj. Da se vanj s prejšnjim dimom zalezejo spat mrtvi plameni za lažje novo plapolanje.«

»Tudi pri meni?«

»Le potiplji z roko. Visoko sezi! Zakaj misliš, da bi ti smel biti drugačen od drugih?«

»Rus je že našel. Vse je tam.«

»Ko bo zagorelo in si bo ogenj po prvem hlastanju malo oddihoval, postavita čezenj podstavek, nanj pa keramični čajnik. Toda ogenj naj bo majhen. A ne najmanjši.«

»Je to važno?«

»Ni vseeno, kako voda zavre. Kot ni vseeno, kako skurimo bolečino. Ogenj mora biti pravi.«

»A jaz vem, kdaj je plamen prav visok?«

»Če žalost predolgo *cmarimo*, se iz pogorišča nikoli ne neha tanko kadi ti. Zato je treba z njo drugače. Toda – tudi požgati jo na vrat na nos ne velja. Potem za rano ostane praznina, ki jo je treba vedno znova polniti. Tudi z vodo je enako. Ali se nad plamenom ne more prebuditi ali pa zbrbota v prazno.«

»Ogenj imava in pristavila sva čajnik s po sedemkrat po deciliter vode.«

»Na živ ogenj?«

»Kot naročaja.«

»Na večjega od najmanjšega?«

»Ne razumem.«

»Potem poslušaj! Priložita še najdrobnejše poleno in pustita ga tako, da ga bo lahko plamen sam obliznil, če se bo ognju zdelo.«

»Dobro bo. Dotikata se, ogenj in poleno.«

»Zdaj pripravita mešanico zelišč. Majhno žlico bezga in pol toliko rmana in pol od polovice poprove mete, da vama preženejo vodo iz telesa in tako ustavijo solze. Jok sicer zdravi dušo, vidi pa človek takrat ne.«

»A hkrati streseva v vodo?«

»Kam tako hitita? Dodajta še žlico lapuha, da vaju bo nehalo stiskati v prsah, pa še žličko ajbiša, navadnega sleza, da vama pomaga izkašljati kamen, če se noče premakniti iz grla, in še ščepc materine dušice, da požene srci in bo spet zadišalo po živih.«

»A že lahko streseva?«

»Ali pazita na ogenj?«

»Paziva.«

»Zdaj dodajta še lučnik. Ščep. Ne več.«

»Tega gotovo nimam doma.«

»In pazita na ogenj?«

»Paziva. Pa potem?«

»Prelila bosta zeliščno mešanico in z zvarkom napolnila lončka.«

»Naj bosta lončka polna?«

»Poln lonček potrebuješ takrat, ko si sam.«

»In kdaj naj spijeva?«

»Ko vaju bo meglica nad skodelico spomnila na jesen. Zadišala bo.«

»Kako pa veš, da diši po jeseni in te ne vara pozno poletje?«

»Takrat, ko bo napitek ravno prav vroč, da bosta lahko začela srebati.«

»A je to važno?«

»Pa še kako. Če žalost tako hiti z utapljanjem besed, da jih zmanjkuje, s srebanjem poplakuješ praznino. Pa še nekaj je. Z njim lahko imenitno prikriješ hlipanje.«

»Ko bo zadišalo.«

»Se pogovarjajta o macesnih, ki se barvajo.«

»Pod njimi smo bili tolikokrat skupaj.«

»Morda pa si Samo to želi. Da ste stalno na poti. Najslabše je obstati. Takrat se ima srčna grenkoba čas razlesti po vsem trupu in marsikdaj ji uspe navrtati te zares.«

»Poznam to.«

»Že od nekdanj je tako.«

»Od vedno.«

»Ko človek tako reče, lahko gre na svoje. Nikogar več ne potrebuje.«

»Ne, ne odloži še!«

»Toliko le počakajta, da se njegovi izjočejo. Prvo noč obup navadno zledeni ... potem pa je dobro, če nam ga kdo pomaga tajati.«

»Premalo vem o tebi.«

»Pravzaprav sva lahko oba srečna, da je bilo treba šele sedaj zvedeti, koliko tudi smrti je v kom naseljeno.«

»Moral bi reči ...«

»Ne trapaj. Pridita jutri z Rusom k meni na kosilo. Popoldne pa bo čas, da stopita k Samu.«

»Mislim sem te še vprašati ...«

»Ja, vem. Preden ležeta, vzemita s čajem, ki bo še ostal, za noževo konico baldrijanovega praška, da ne bosta zijala v strop, ki ga ne bo videti. Baldrijan je spančev zaveznik. A če ga še vedno ne bo, spanca, dajta v papirnato vrečko veliko žlico pelina in jo potisnita pod blazino. Baldrijan in pelin sta preganjalca nespečnosti ali pa ubijalca budnosti ali pa prinašalca spanja. Kakorkoli hočeš.«

»Mama ...«

Končno je med naju zaškripal tudi Rus.

»Kaj pravi?«

»Tu, tu, tu, tu ...«